

Mensenrechten

Bericht panel Psychisch Gezien

Het landelijke panel voor mensen met langdurige psychische problemen

Alle mensen hebben rechten, wie of waar ze ook zijn. Deze rechten zijn in 1948 vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. In 2006 is daarop voortbouwend een internationaal verdrag opgesteld door de Verenigde Naties dat overheden aanspoort om de positie en de rechten van mensen met lichamelijke, psychische of verstandelijke beperkingen actief te beschermen, waarborgen en verbeteren. Het gaat hierbij om situaties waarin deze mensen vaak nog een achterstand hebben, zoals het recht op gelijke behandeling, autonomie en participatie (zie het kader voor de grondbeginselen van het verdrag). Dit zogenaamde VN-verdrag¹ formuleert geen nieuwe mensenrechten, maar pleit voor het (meer) toegankelijk maken van bepaalde bestaande mensenrechten voor mensen met lichamelijke, psychische of verstandelijke beperkingen. Het VN-verdrag heeft dus ook betrekking op de doelgroep van het panel Psychisch Gezien; mensen met aanhoudende psychische problemen.

Nederland heeft in 2007 het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap ondertekend. Daadwerkelijke ratificatie, waarin de regering haar intentie laat zien voor een concrete uitwerking van het verdrag in wetten en beleid, blijft tot dusver achterwege. De verwachting is dat dit op korte termijn wel gaat gebeuren.

Om te weten te komen hoe mensen met een psychische handicap aankijken tegen mensenrechten zijn vragen voorgelegd aan het panel Psychisch Gezien, een landelijk panel van mensen met langdurige psychische aandoeningen. 901 panelleden hebben hieraan meegewerkt (respons van 58%). In dit bericht doen we verslag.

Mensenrechten in Nederland

Iets meer dan de helft (53%) van de panelleden is van mening dat mensenrechten in Nederland bij wet goed beschermd zijn. Volgens een eerder onderzoek onder ruim 500 Nederlanders lijken mensen uit de algemene bevolking positiever gestemd: drie kwart van deze groep vindt dat de rechten in Nederland wettelijk goed beschermd zijn². Ruim de helft (56%) van de leden weet voor zijn of haar gevoel genoeg over mensenrechten. In het genoemde algemene bevolkingsonderzoek zegt bijna een derde (32%) hierover voldoende te weten².

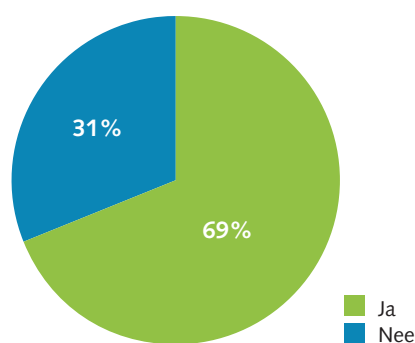
De meeste panelleden (64%) vinden dat er dringend acties nodig zijn om de rechten van mensen met psychische beperkingen te verbeteren. Volgens een groep van 7% is dat niet nodig. Verder worden de rechten van de mensen binnen de geestelijke gezondheidszorg volgens 27% niet goed beschermd, tegenover 32% die vindt dat dit wel zo is. De overige leden hebben een neutrale houding op dit punt (41%).

Noot: wanneer in dit panelbericht wordt gesproken van 'de panelleden' of 'het panel' worden de panelleden bedoeld die hebben meegedaan aan de peiling over mensenrechten.

De grondbeginselen van het VN-verdrag³:

- Respect voor persoonlijke autonomie, inherente waardigheid
- Non-discriminatie
- Volledige en daadwerkelijke participatie in de samenleving
- Respect voor verschillen en menselijke diversiteit
- Gelijke kansen
- Toegankelijkheid
- Gelijkheid van man en vrouw
- Respect voor kinderen met een handicap en behoud van hun eigen identiteit.

Figuur 1: Schending van mensenrechten (N=828)

Schending van mensenrechten

Het merendeel (93%) van het panel vindt dat er wat betreft mensenrechten een achterstand is voor mensen met aanhoudende psychische problemen. Leden konden maximaal drie rechten aankruisen waarbij volgens hen de achterstand het grootst was vergeleken met mensen zonder psychische problemen. Betere bescherming is volgens deze panelleden met name nodig voor het recht op een bestaansminimum, voor het verbod op discriminatie en het recht dat alle mensen vrij en gelijkwaardig zijn (zie onderstaande top-5). In het tabellenboek is een overzicht van alle rechten opgenomen⁴.

Top-5 van mensenrechten waarbij volgens het panel de achterstand van mensen met aanhoudende psychische problemen het grootst is (N=901)

1. Recht op een bestaansminimum	31%
2. Het verbod op discriminatie	25%
3. Alle mensen zijn vrij en gelijkwaardig	24%
4. Recht op privacy	22%
5. Het recht op leven (in vrijheid&veiligheid)	17%

Figuur 1 laat zien dat bijna zeven op de tien leden wel eens schending van zijn of haar mensenrechten ervaart. Het recht op privacy wordt het vaakst geschonden; ongeveer een kwart van het panel heeft hier ervaring mee. Schending van het

verbod op discriminatie komt bij ruim één op de vijf leden voor en bij 17% is afbreuk gedaan aan het recht dat alle mensen vrij en gelijkwaardig zijn (zie onderstaande top-5). De "achterstands-top-5" keert merendeels terug in de "persoonlijke-schendingen-top-5". Een tiende geeft aan dat er sprake is van schending van het recht op een bestaansminimum.

Andere mensenrechten worden ook geschonden, maar op kleinere schaal.

Top-5 van mensenrechten die geschonden zijn bij panelleden (N=828)

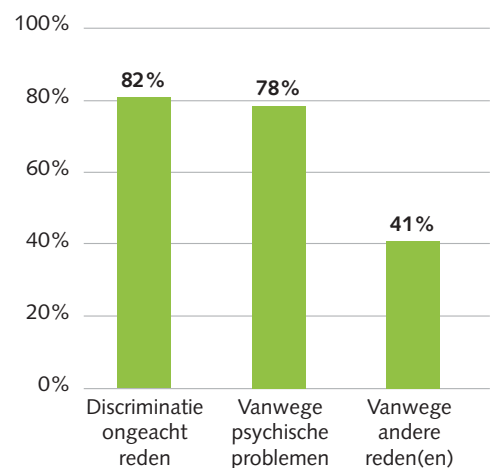
1. Recht op privacy	24%
2. Het verbod op discriminatie	22%
3. Alle mensen zijn vrij en gelijkwaardig	17%
4. Recht op rust en vrije tijd	11%
5. Het recht op leven (in vrijheid&veiligheid)	11%

Bij de 568 panelleden waarvan hun mensenrechten zijn geschonden, gaat het gemiddeld om drie rechten.

Verbod op discriminatie

Het merendeel (82%) geeft aan wel eens te zijn gediscrimineerd, zie figuur 2.

Figuur 2: Ervaren discriminatie (N=880)

Tabel 1: Discriminatie vanwege psychische problemen bij participatie (N=885)

	Ja	Nee	Nvt
	n (%)	n (%)	n (%)
Bij het vinden van vrijwilligerswerk	140 (15,8)	562 (63,5)	183 (20,7)
Bij het uitvoeren van het vrijwilligerswerk	133 (15,0)	557 (62,9)	195 (22,0)
Bij het vinden van betaald werk	344 (38,9)	293 (33,1)	248 (28,0)
Bij het uitvoeren van betaald werk / op het werk	303 (34,2)	326 (36,8)	256 (28,9)
Bij het toegelaten worden tot training of opleiding	128 (14,5)	511 (57,7)	246 (27,8)
Bij het volgen van een training of opleiding	126 (14,2)	503 (56,8)	256 (28,9)
Bij het vinden van een woning	85 (9,6)	588 (66,4)	212 (24,0)
Bij het behouden van een woning	67 (7,6)	590 (66,7)	228 (25,8)

Panelleden voelen zich vooral achtergesteld vanwege hun psychische problemen (78%). Ter vergelijking: 41% vermeldt discriminatie op andere gronden, voornamelijk vanwege hun leeftijd of lichamelijke beperkingen (14% en 11% van het panel).

Vergeleken met de algemene bevolking wordt discriminatie vanwege andere kenmerken door het panel minder vaak gerapporteerd. Zo geeft 8% van de leden aan wel eens te zijn achtergesteld vanwege hun geloof tegenover 16% in de algemene bevolking². Dit is eveneens het geval bij discriminatie op grond van huidskleur/afkomst (6% versus 17%), leeftijd (14% versus 37%) en seksuele geaardheid (9% versus 13%).

Discriminatie vanwege psychische problemen

Zoals eerder vermeld, heeft 78% van de panelleden wel eens te maken gehad met discriminatie vanwege zijn of haar psychische problemen. Bij 63% van leden was dat op het gebied van participatie en bij 61% (ook) in andere situaties.

Uit tabel 1 blijkt dat discriminatie relatief veel voorkomt in de werksfeer; 34 tot 39% van het panel meldt op dit gebied discriminatie. Van de 637 leden die naar werk heeft gezocht, voelt meer dan de helft (54%) zich gediscrimineerd in deze zoektocht.

Op de werkvloer heeft bijna de helft (48% van de 629 leden) zich wel eens achtergesteld gevoeld. Ook bij het vinden en doen van vrijwilligerswerk of een training/opleiding is volgens de leden sprake van discriminatie; dat geldt steeds voor ongeveer een vijfde van de leden waarvoor het van toepassing is.

Een reactie van een panellid is ter illustratie in onderstaand kader opgenomen.

Ontvangen toelichting van een panellid naar aanleiding van de peiling:

"Ik zit sinds anderhalf jaar in een traject via de Gemeente en heb een WSW indicatie. Ben nu op een locatie geplaatst in [...] om uit te vinden wat mijn zelfverdienend vermogen nog is. Ik merk nu dat ik er maar een beetje bijhang en dat er geen passende detacheringsplekken zijn voor iemand zoals ik. Het draait toch weer om het geld. En de leeftijd. Over scholing hoef je al helemaal niet te beginnen want er zijn geen opleidingen voor mensen met een psychische beperking. Als je niet voldoende uren kan meedraaien ben je niet interessant genoeg en val je buiten de boot. Mag je vrijwilligerswerk gaan doen en ben je weer terug bij af. Er moeten dus ook aangepaste opleidingen en meer aangepaste deeltijdbanen komen!"

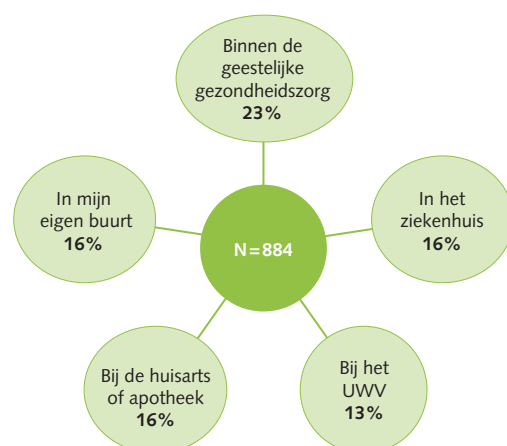
Aan het panel zijn verschillende situaties uit het dagelijkse leven voorgelegd. Panelleden konden aangeven of zij in deze situaties wel eens gediscrimineerd waren vanwege hun psychische achtergrond. Uit hun antwoorden blijkt dat ongelijke behandeling het vaakst voorkomt in de geestelijke gezondheidszorg; bij bijna een kwart van de leden (23%, figuur 3). In de eigen buurt of in de algemene gezondheidszorg is 16% nadelig behandeld vanwege zijn of haar psychische problemen. Bij het UWV voelt 13% van het panel zich gediscrimineerd. Bij de overige voorgelegde situaties varieert dit tussen de 1 en 10%, zie het tabellenboek⁴.

De lijst met situaties was niet onuitputtelijk; 12% had ervaring met discriminatie in een andere situatie (met name bij het afsluiten van een levens- of zorgverzekering en binnen het eigen sociale netwerk).

Tot slot

De panelgegevens van Psychisch Gezien lijken te bevestigen dat het zinvol is dat Nederland binnenkort het VN-verdrag bekrachtigt en uitwerkt. Het inkomen, gelijke kansen wat betreft maatschappelijke participatie, discriminatiebestrijding en een leven in vrijheid en veiligheid zijn daarbij enkele belangrijke aandachtspunten wat betreft de deelnemende panelleden. Indirect ondersteunen de gegevens ook het belang van het hiermee samenhangende debat in de GGZ over vrijheidsbeperkende maatregelen zoals gedwongen opnamen en opsluitingen in een isoleerkamer. Een eerdere panelenquête gaf dit overigens ook al duidelijk aan. In elk geval hopen wij met de hier gepresenteerde gegevens bij te kunnen dragen aan het bevorderen van een inclusieve maatschappij met gelijke rechten en kansen voor mensen met een (psychische) beperking.

Figuur 3: Discriminatie vanwege psychische problemen

Het panel Psychisch Gezien bestaat 5 jaar!

In deze periode hebben acht peilingen plaatsgevonden. Eerdere peilingen gingen onder andere over werk, sociale contacten, eenzaamheid, zelfstigma, kwaliteit van leven, zorg, dwangtoepassing en e-mental health.

Benieuwd naar de resultaten? Deze zijn terug te vinden op www.psychischgezien.nl

Colofon

Projectleiding
Harry Michon

Auteurs
Caroline Place, Harry Michon,
Lex Hulsbosch

Programmacommissie
Monique Heijmans (NIVEL)
Gonne Kelder (VWS)
Martijn Kole (HEE)
Hans Kroon (Trimbos-instituut)
Inger Plaisier (SCP)
Charlotte de Schepper (ZN)
Nic Vos de Wael (LPGGz)
Jaap van Weeghel, voorzitter
(Kenniscentrum Phrenos)
Jan-Willem van Zuthem (Kwintus)

Financier
Ministerie van VWS

Vormgeving en productie
Canon Nederland N.V.

Deze uitgave is te downloaden
via www.psychischgezien.nl

Artikelnummer AF1428

Trimbos-instituut
Da Costakade 45
Postbus 725
T: 030297100
F: 030297111
E: panel@trimbos.nl

2015, Trimbos-instituut, Utrecht

©Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, zonder voorafgaande
toestemming van het Trimbos-instituut.

www.psychischgezien.nl

Noten/referenties

1. Convention on the Rights of persons with Disabilities (CRPD).
2. DirectResearch (2013). Onderzoek Mensenrechten. Standaardrapportage, gesloten vragen. Amsterdam: DirectResearch, te downloaden via www.mensenrechten.nl/publicaties/detail/18971.
3. VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (2007), te downloaden via www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2008/03/18/vn-verdrag-inzake-de-rechten-van-personen-met-een-handicap.
4. In het tabellenboek op www.psychischgezien.nl/downloads zijn alle aantallen en percentages op de gestelde vragen terug te vinden.